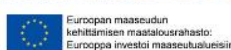

UUSIA ASUMIS- RATKAISUJA KYLIIN

LOPPURAPORTTI

UUSIA ASUMISRATKAISUJA HÄMÄLÄISIIN KYLÄIDYLLEIHIN

1.6.2021-31.5.2022

Hankennumero 168112

Yhteenveto selvityshankkeesta

Hämeessä on runsaasti viehättäviä kyliä, arvokkaita kulttuuriympäristöjä, idyllejä, joita maalle muuttajat hakevat. Hämeen edullinen sijainti on huomattu. Onko kylissä kuitenkaan tarjolla koteja muuttajille?

Uusia asumisratkaisuja kyliin -selvityshanke on perehtynyt vuoden ajan viiden pilottikylän kanssa kyläasumisen haasteisiin, rakentanut yhteistyötä ja ideoinut uusia asumisratkaisuja Kanta- ja Päijät-Hämeessä. Hankkeen lopputuotoksena Kyläasumisen kumppanuuspöytä julkaisi ehdotuksensa ja niitä koskevat toimenpiteet uusien asumisratkaisujen edistämiseksi kylissä:

- Maallemuutto halukkaille tarvitaan kyliin monipuolisia ja erikokoisia kohteita sekä helppohoitoisia että vaativia niin yksinasuville, perheellisille kuin yhteisöasumisesta kiinnostuneille.
- Kylien, niiden kohteiden ja vetovoimatekijöiden markkinointiin ja näkyväksi tekemiseen on panostettava.
- Tämä onnistuu yhdessä tekemällä. Nyt on hämäläisten kuntien, kylien ja kiinteistönomistajien hetki vastata maallemuutto kysyntään. Muita asiantuntijoita kannattaa ottaa myös kumppaneiksi.

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Yhteistyössä pilottikyliin, niiden kuntien, oppilaitosten ja muiden tahojen kanssa päästiin hyvään alkuun ja **monenlaista toimintaa kyläasumisen ja uusien asumisratkaisujen edistämiseksi** käynnistyi. Asumisen kehittäminen vaatii kuitenkin pitkäjänteistä työtä. Uusia asumisratkaisuja kyliin –yhteistyö tulee jatkumaan vähintään vuoden 2022 loppuun Hämeen Kylät ry:n koordinoimana. Kumppanuuspöydän esityksen pohjalta on tarkoitus koota kehittämishanke yhteistyössä LAB-ammattikorkeakoulun, Hämeen ammattikorkeakoulun ja Hämeen Kylät ry:n kanssa, kun uusi rahoituskausi käynnistyy.

Kumppanuuspöydän esitykset ja tietoa hankkeesta löytyy täältä
<https://www.hameenkylat.fi/uusia-asumisratkaisuja-kyliin/>

RAPORTTI

Hankkeen tarve ja tausta

Korona-aika on herättänyt suuren kiinnostuksen maaseutuasumista kohtaan. Hämeen edullinen sijainti on huomattu. Kiinteistövälittäjien kohteet menevät kaupaksi nopeasti. Myös kyläläiset ja kyläaktiivit ovat havahtuneet aiheeseen. Hämeen Kylät ry toteutti *Hyvä elämä kylissä* -kyselyn helmikuussa 2021 ja Päijät-Hämeen kylät vastaavan kyselyn. Molemmissa maakunnissa vastaajat arvottivat *Kylille asumaan* -tavoitteen toiseksi tärkeimmäksi teemaksi. Yhtenä keinona on näissä, kuten myös esimerkiksi CAP-valmistelussa, on noussut esille *Uudenlaiset asumisratkaisut*.

Kenen asia on edistää maaseutuasumista? Entä kehittää uudenlaisia asumisratkaisuja kylille? Kunnissa ei valitettavasti ole tähän riittävästi resursseja, asiahan ei myöskään kuulu kunnan perustehtäviin. Isojen toimijoiden panokset suuntautuvat keskuksiin. Kyläyhteisö tai yksittäinen maanomistaja ei oikein pysty toimimaan maaseutuasumisen edistämiseksi yksinään, puuttuu osaamista ja voimia. Asia ei varsinaisesti tällä hetkellä kuulu kenellekään. Uusien asumisratkaisujen käynnistämiseksi kyliin on löydettävä oikeat kumppanit ja asiantuntijat, jotta aiheeseen liittyvät monet esteet saadaan voitettua.

Hämeessä on runsaasti vanhaa viehättää kyläasutusta, kyläidyllejä, joita maalle muuttoa harkitsevat etsivät. Monet hämäläisistä kylistä ovatkin luokiteltu valtakunnallisesti /maakunnallisesti arvokkaiksi kulttuuriympäristöiksi tai maisema-alueiksi. Uudenlaisten asumisratkaisujen toteuttaminen kyläidylleissä on iso haaste mutta yhteistyössä ratkaistavissa.

Haasteita ja selvitettäviä kysymyksiä:

- Kyläyhteisön tahto uusiin asukkaisiin muutettava konkretiaksi hienovaraisesti.
- Kylien maanomistus on pääosin yksityistä.
- Arvokkaiden kulttuuriympäristöjen täydennysrakentaminen ja erityisesti uudet asumisratkaisut edellyttää todennäköisesti kaavoitusta tai vähintäänkin suunnittelutarveratkaisua ja erityisselvityksiä, mitä nämä olisivat?
- Tarvitaan rakentaja tai rakennuttaja. Miten rahoitus järjestettäisiin?
- Tulevat asukkaat. Kuinka heitä tavoitetaan ja saadaan sitoutumaan?

Uudet asumisratkaisut hämäläisissä kylissä – mitä ne voivat olla? Kanta-Hämeen kyläkyselyn vastaajat nostivat esiin vuokra-asumisen, yhteisöasumisen, minitalot, rivitalot, etätyömökkit, ekokylät, hirsirunkojen kierrättämisen uudelle alueelle, johonkin harrastuksiin liittyvät yhteisöt, asumiskokeilut, senioriasumisen. Tyhjät talot ja vähään käyttöön muuttuneet kantatilojen pihapiirit erityisesti kyläkeskustoissa kaipaisivat lisää elämää. Voisiko aiemmin maatalous tai teollisuuskäytössä olleita rakennuksia muuttaa kodeiksi?

Kyläidylli on joillekin keskiajalta peräisin oleva kulttuuriympäristö ja tiivis kylänraitti. Toisille se voi tarkoittaa avaraa omaa rauhaa ja mahdollisuutta pitää eläimiä.

Kumppanuuspöytä on osallisuustyökalu, jossa oikeat ihmiset eri tahoilta kokoontuvat ratkaisemaan ongelmaa tai kehittämään haluttua asiaa. Ratkaisuja etsitään yhteiselle tavoitteelle tasavertaisina eri näkökulmia punnitien ja asiatietoihin perehtyen. Parhaimmillaan kumppanuuspöydän osallistujat taustatahoineen lähtevät toimimaan kumppanuuspöydän tavoitteen eteen yhdessä sovittujen steppien mukaisesti.

Kuntaliiton opas kumppanuuspöydästä

<https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2018/1963-kumppanuuspoydan-rakennusopas>

Omalta kylältä Hämeessä -hankkeen loppujulkaisussa on esitelty kaksi pilottia ja mallin kuvaus s.6-7

<https://issuu.com/hameenkylat/docs/toimintamallit>

1 Hankkeen tavoitteet ja niiden toteutuminen

Selvityshankkeen päätavoite oli koota kehittämishanke, jossa päästään edistämään käytännön toimenpiteillä uusien asumisratkaisujen toteuttamista pilottikylillä yhteistyökumppaneiden kanssa.

Kumppanuuspöytätyöskentely voi synnyttää myös kylien omia pienempiä hankkeita. Parhaimmillaan työskentely innostaa toimijoita muuttamaan omia toimintojaan ja työkalujaan pysyvästi kyliin rakentamisen edistämiseksi.

Päätavoite ei toteutunut, sillä kehittämishankkeen kokoaminen päätettiin siirtää myöhempään EN:n ohjelmakauden vaihtumisen vuoksi. **Sen sijaan Uusia asumisratkaisuja kyliin -kumppanuuspöytä kokosi esityksen toimenpide-ehdotuksista.** Se toimitettiin Kanta- ja Päijät-Hämeen kuntien johtajille ja maankäyttöasiantuntijoille sekä valtuutetuille, maakuntaliittoihin ja kaikille kumppaneille. Hämeen Kylät ry päätti jatkaa vuoden 2022 loppuun pilottikyliä, kuntien ja kumppaneiden kanssa kyläasumisen edistämistä ja hankevalmistelua pääyhteistyökumppaninaan LAB-ammattikorkeakoulu.

Hanke pyrki myös seuraaviin tavoitteisiin. Hankkeeseen osallistuneille lähetettiin hankkeen lopussa arviointikysely, jossa pyydettiin arvioimaan alla olevien tavoitteiden toteutumista asteikolla 1-5 (1= täysin eri mieltä, 5= täysin samaa mieltä).

- Uutta yhteistyötä on syntynyt kyläyhteisöjen, kunnan, yritysten ja asiantuntijaorganisaatioiden sekä mahdollisten muuttajien myötä. Keskiarvo 4,4
- Osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuudet sekä toimijoiden osaamien on parantunut verkostotyöskentelyn myötä. Keskiarvo 4,1
- Asenteet maaseutuasumisen ja uusien asumisratkaisujen osalta ovat muuttuneet suopeammiksi. Keskiarvo 4,1

- Kylien ja maanomistajien, kuntien kiinnostus aiheeseen on herännyt.
Kylien kiinnostus on herännyt, keskiarvo 4,3
Maanomistajien kiinnostus on herännyt, keskiarvo 3,4
Kuntien kiinnostus on herännyt, keskiarvo 3,9
- Hämeen maaseudun kiinnostavuus ja näkyvyys maaseutuasumisen kannalta on parantunut, keskiarvo 3,7.
MITTARI: Medianäkyvyyden määrä: 31 mediajulkaisua (ei sisällä sosiaalista mediaa)
LIITTEENÄ medianäkyvyys.

Hanke toteutti Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa 2014-2020 (siirtymäkausi 2021-2022), toimenpidettä 7.1 Selvitykset ja suunnitelmat.

2 Hankkeen toteutus ja toteutuksen arviointi

Hanke toteutettiin pääpiirteissään hankesuunnitelman mukaisesti.

Toimenpiteet

- 1) Avoin pilottikylähaku ja infotilaisuus kylien kiinnostuksen kartoittamiseksi ja innostamiseksi.

Hämeen Kylät ja Päijät-Hämeen kylät toteuttivat kylien kiinnostuksen kartoittamiseksi kylähaun ajalla 13.8.-12.9.2022. Infotilaisuudessa 24.8.2021 (teams) oli osallistujia 10 kylältä, joista 9 Kanta-Hämeestä ja 1 Päijät-Hämeestä. Viestintä ei Päijät-Hämeessä tavoittanut kyliä riittävästi.

- 2) Asiantuntijahaastattelut

Elina Leppänen haastatteli hankkeen käynnistyttyä asiantuntijoita, teams mahdollisti useamman osallistujan mukana olon. Viranomaisten ja oppilaitosten positiivinen suhtautuminen kyläasumisen uusien ratkaisujen kehittämiseen yllätti positiivisesti. Asiantuntijoilta kyseltiin myös näkemyksiä kriteereistä pilottikylien valintaan, kartoitettiin hyviä esimerkkejä muualta, kehoitettiin osallistumaan kumppanuuspöytään sekä kyseltiin kiinnostusta asiantuntijajyrkin työskentelyyn. Seuraavat haastattelut toteutettiin syksyllä 2021 (suluissa organisaatiosta osallistuneiden määrä):

- Hämeen ELY alueidenkäytön asiantuntijat (2)
- LAB-ammattikorkeakoulu (3)
- Tampereen yliopisto arkkitehtilaitos (4)
- Hämeen liitto (3), lisäksi hanke-esittely Asumisen Häme -ryhmälle
- Päijät-Hämeen liitto (4)
- Meikä asuu missä haluu – ikäihmisten asumisen kehittämishanke /Hämeenlinna (2)
- Kiinteistövälittäjät (4) keskusteluja 4 eri välittäjän kanssa.

Kuntahaastattelut toteutettiin pilottikylien valinnan jälkeen ennen pilottikylien asukasiltoja.

Hankesuunnitelmassa esitetyistä haastateltavista jätettiin pois Aalto yliopisto (koska painopiste siellä kaupunkisuunnittelussa), YM lakimuutoksen valmistelu (Hämeen Kylät teki hankkeen näkökulmasta kannanoton Kaavoitus- ja rakentamislakiluonnokseen), ProAgria Etelä-Suomi

maisema-asiantuntijat (hanketreffeillä keskustelut), MTK Häme (Hauhon yhdistys mukana Alvettulan pilotissa), sekä rakentamisan yrityksiä (ei päästy kohteissa näin konkretiaan).

3) Asiantuntijanyrkki

toimi hankevetäjän tukena syyskuusta lähtien ja jatkaa myös hankkeen päätyttyä vuoden 2022 loppuun. Se kokoontui teamsillä 8 kertaa. Nyrkissä olivat mukana Päijät-Hämeen kylien (Päijänne-Leader ry) kyläkoordinaattori Henna Pirkonen, Hämeen ELY-keskuksen alueidenkäytön asiantuntija: vuonna 2021 mukana Annu Tulonen ja vuonna 2022 Hannele Kuitunen sekä LAB-ammattikorkeakoulusta yhdyskuntasuunnittelun yliopettaja, arkkitehti Eeva Aarrevaara. He osallistuivat nyrkin toimintaan oman työnsä puitteissa.

4) Kohdekylien valinta asiantuntijanyrkin kanssa

Kylähakuun tuli 6 hakemusta viiden kunnan alueelta. Näistä 5 Kanta-Hämeestä ja 1 Päijät-Hämeestä. Yksi kyläyhdistys (Vojakkala, Loppi) jättäytyi pois aikataulullisista syistä. Valintakriteerien pohjalta viisi kylää olivat hyvin tasa-arvoisia ja asiantuntijanyrkki valitsi selvityshankkeeseen 5 pilottikylää, kaikki eri kunnista.

Pilottikylät ovat kaikki elinvoimaisia ja aktiivisia kyläyhteisöjä, joissa on paikallisia palveluita kuten toimivat kyläkoulut sekä monenlaista yritystoimintaa. Pilottikylät ovat myös jokainen viehättäviä kyläilylle, jotka ovat virallisesti luokiteltu arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi ja/tai maisema-alueeksi. Maakuntakaavoissa ne on merkitty kylämerkinnöillä.

5) Visiointikeskustelut kohdekylien kanssa

Kullakin pilottikylällä järjestettiin asukasilta loka-marraskuussa, ne juonsi Elina Leppänen ja Eeva Aarrevaara alusti maaseuturakentamisen periaatteista. Illassa avattiin kylän nykytilannetta erityisesti maankäytön kannalta. Työpajaosuudessa ideoitiin uutta asumista ja asumisratkaisuja kylälle. Työskentelyyn johdatti esimerkit muualta Suomesta. Kyläilloissa ei ollut mukana kuntien virkamiehiä, lukuun ottamatta Vähikkälää. Kyläilloissa perustettiin kylien asumistyöryhmät. Kyläillat järjestettiin kylien kokoontumispaikoissa:

18.10. KALKKINEN (Asikkala) Pörskälä, osallistujia 23

21.10. klo 18 ALVETTULAN SEUTU (Hämeenlinna) Alvettulan Seuratalo, osallistujia 39

4.11. LEPAA JA TYRVÄNNÖNIEMI (Hattula) Lepaan viini- ja puutarhatila, osallistujia 36

10.11. PILPALAN KYLÄT (Loppi) Pilpalan liitontalo, osallistujia 13

11.11. klo 18 VÄHIKKÄLÄ (Janakkala) Vähikkälän Seuratalo, osallistujia 21

6) Kyläkohteiden tarkentaminen

Vuoropuhelua jatkettiin kunkin kylän asumisryhmän kanssa ja tarkennettiin kunkin kylän kehittämiskohteet. Hankevetäjä oli yhteydessä erityiskohteiden omistajiin, että heille sopii olla mukana selvitys- ja kehittämistyössä.

7) Kuntayhteistyö

Kunta on asumisen edistämässä tärkeässä roolissa. Kunnat lähtivät hienosti mukaan hankkeeseen, joskin eroavaisuuksiakin aktiivisuudessa oli. Kunnat näkivät hankkeen lisäresurssina, joka täydensi heidän omia tehtäviään. Hankkeen tuoma näkyvyys maaseutuasumiselle taidettiin

huomata myös päättäjien keskuudessa.

Kuntahaastattelut toteutettiin ennen syksyn kyläiltoja. Niihin osallistui kuntien maankäyttöpäälliköiden lisäksi vaihtelevasti myös muita kuten rakennustarkastajia, viestintäasiantuntijoita, maaseutuasiamies ja hanketyöntekijä.

Kyläiltojen anneista järjestettiin lisäksi talvella neuvottelut kunkin kylän asumisryhmän ja kunnan asiantuntijoiden kesken.

Janakkalan kunta oli määritellyt jo keväällä 2021 toimenpiteitä kyläasumisen kehittämiseksi Kylille lisää asukkaita -kumppanuuspöydässä. Siltä pohjalta kunta toteutti syksystä 2021 kylien yksityisille maanomistajille kampanjan, jonka perusteella kunnan nettisivuille saatiin kolmisenkymmentä kohdetta eri kyliltä. Näitä on nostettu esille erityisesti somemarkkinoinnilla. Kunta järjesti myös kylien maanomistajaillan. Vähikkälän erityiskohteista neuvoteltiin Hämeen ammattikorkeakoulun rakentamis- ja yhdyskuntatekniikan puolen kanssa tuloksetta. Hämeenlinnan kaupungin museon maakunnallisen vastuumuseon restaurointiasiantuntija Anne Räsänen kanssa toteutettiin katselmus Vähikkälän koululla, seuratalolla ja entisellä kaupalla. Asuntoja voidaan tarjota tilapäiseen majoitukseen pienin toimenpitein, pitkäaikaiseen vuokraukseen tiloja on korjattava ja lisättävä pesutilat. Ylikorjaamista on vältettävä.

Hattulan kunnan kanssa käynnistettiin lisäksi neuvottelut Hämeen ammattikorkeakoulun Lepaan kampuksen asumisen mahdollisuuksista. Tyrvännönniemen osayleiskaavoituksen pohjatyöksi toteutettiin kehittämissillat ja sparraus Tyrvännönniemen kyläsuunnitelman laatimiseksi. Kyläyhteisö ja kunta postittivat alueen maanomistajille keväällä 2022 kirjeen tonttien ja talojen kartoittamiseksi. Yhteistyötä tehtiin Hattulan kunnan Leader-hankkeen kanssa.

Hämeenlinnan kaupungin kanssa sovittiin mm. yhteistyötoimista kyläyhdistyksen kanssa rakennuspaikkojen kartoittamiseksi ja niiden rakennusmahdollisuuksien varmistamiseksi sekä tonttien esille tuomiseksi. Lautsian kartanoalueen osalta tuli neuvoja, kuinka edetä. Meikä asuu missä haluu – ikääntyneiden asumishanke kohdisti maaseutualueiden osalta Hauholle tulevaisuustyöskentelyn, johon puolestaan tuotiin lisäsisältöä tuomalla esiin ikääntyvien asumistodellisuutta ja ideoita erityisesti haja-asutusalueilta.

Lopen kunta käynnisti talvella 2022 kylien yksityisille maanomistajille kampanjan, jonka tuloksena kunnan nettisivuille tulee yksityisten kohteita eri kyliltä. Kunnan ja Pilpalan kylät ry:n kanssa suunniteltiin Leader-hanke Pilpalan asumiskokeiluista. Kunta lähti hankkeen hakijaksi, koska omistaa koulun kiinteistöt, ja sinne on tarkoitus järjestää minitalokokeilu.

Asikkalan kunnan kanssa käytiin läpi mm. Humalon asemakaavan periaatteet. Ohjeellinen tonttikoko ja -rajat mahdollistavat myös perinteistä omakotitaloista poikkeavat ratkaisut. Opinnäytetyöntekijää ei ole vielä löytynyt sinne.

8) Kylien yhteistapaamiset

toteutettiin teams-yhteydellä 3 kertaa syyskaudella. Niissä avattiin ja pohdittiin hankkeen seuraavia toimenpiteitä. Kyläaktiivit vaihtoivat mielellään kuulumisia ja kokemuksia keskenään.

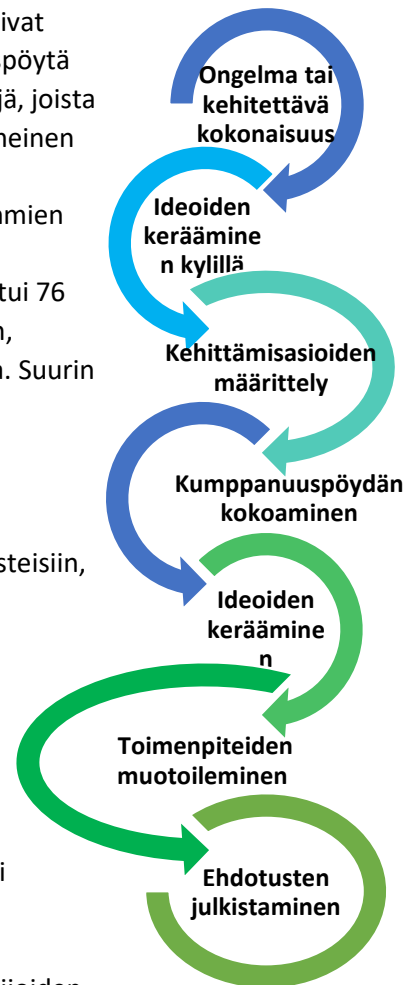
9) Kumppanuuspöytä työskentely

Kumppanuuspöytä päätyttiin toteuttamaan kaikkien kylien yhteisenä, koska asumisen kehittämishaasteet, tarpeet ja ratkaisuideat osoittautuivat kyläiltojen jälkeen pääpiirteissään samankaltaisiksi. Kumppanuuspöytä työskentely käynnistyi tammikuussa 2022. Kokoontumisia oli neljä, joista kolme järjestettiin teams-yhteydellä koronatilanteen vuoksi. Viimeinen kumppanuuspöydän tapaaminen järjestettiin Lautsian kartanolla Hämeenlinnassa. Yhteistyökumppaneita toimi työskentelyssä ryhmien vetäjinä.

Kumppanuuspöytä oli avoin kaikille kiinnostuneille. Siihen osallistui 76 ihmistä, joista 30 osallistui 2-4 kertaa. Osallistujista 17 oli kuntien, oppilaitosten ja muiden julkisten organisaatioiden asiantuntijoita. Suurin osa osallistujista oli pilottikylien vapaaehtoisia kylätoimijoita. Kumppanuuspöytätyöskentelyyn osallistui myös muutamia maallemuuttoa suunnittelevia.

Kumppanuuspöytä perehtyi kylien tilanteeseen ja kehittämishaasteisiin, ideoi niihin ratkaisuja ja muotoili ne tavoitteiksi ja toimenpide-ehdotuksiksi jatkoa varten. Hanketyöntekijä ja asiantuntijanyrkki valmistelivat kumppanuuspöydän tapaamiset.

Kumppanuuspöydän ehdotukset uusien asuinratkaisujen edistämiseksi kylissä julkaistiin hankkeen päätteeksi ja lähetettiin kaikille Kanta- ja Päijät-Hämeen kunnille ja niiden päättäjille sekä hankkeessa mukana olleille yhteistyötahoille. Ennen niiden julkaisua järjestettiin ehdotuksista erillinen palaveri kuntien maankäyttöasiantuntijoiden kanssa.

10) Yhteistyöhankkeen /-hankkeiden rakentaminen ja siihen eri toimijoiden roolien ja toimenpiteiden määrittely

Helmikuussa 2022 todettiin, ettei yhteistyöhankkeen rakentaminen ei ole järkevää tilanteessa, jossa hankerahoitus on vähäistä ohjelmakausien vaihtumisen vuoksi. Päätettiin ottaa aikalisä. Hämeen Kylät ry päätti jatkaa omana toimintanaan Uusia asuinratkaisuja kyliin -yhteistyön koordinoimista vuoden 2022 loppuun. Askeleita kyläasumisen eteen oli lähdetty myös tekemään pilottikylillä ja niiden kunnissa. Kesäkausi haluttiin pilottikylissä hyödyntää maalle muuttoa harkitsevien tavoittamisessa.

11) Avoin viestintä, markkinointitoimia ja somenäkyvyyttä kokoa ajan

Hankkeesta viestittiin avoimesti sen koko toteutuksen ajan. Hankkeen nettisivu tehtiin Hämeen Kylien sivuston alisivuksi. <https://www.hameenkylat.fi/uusia-asuinratkaisuja-kyliin/> Hankkeen ulkoasun suunnittelun ja materiaalin taitot toteutti Henna Pirkonen /Päijänne-Leader ostopalveluna. Viestinnässä käytettiin kaikkia Hämeen Kylien ja Päijät-Hämeen kylien viestintäkanavia, myös pilottikylät viestivät hankkeesta aktiivisesti. Mediatiedotteita lähetettiin kolme. Hanke käynnistyi näkyvästi mediatiedotteella, somemarkkinoinnilla ja omissa kanavissa, myös lopuksi viestittiin myös näkyvästi kumppanuuspöydän esityksestä.

LIITTEENÄ luettelo mediajulkaisuista (31 kpl), ei sisällä sosiaalista mediaa.

Maallemuuttohalukkaita heräteltiin kiinnostumaan kohdekylistä ja uusista asumisratkaisuisista. Kesäksi 2022 hanke toteutti kohdekyllille 2022 julisteet & flyerit, jotka kutsuivat kylätapahtumiin ja kehottavat maalle muutosta kiinnostuneita tutustumaan paikallisiin ja elämään kylässä.

12) Toteutuksen arviointi osallistujapalautteesta

Mikä oli erityisen hyvää?

- Asioista on keskusteltu ja ideoita tullut. Näistä voi syntyä jotain
- Hankkeeseen osallistuneiden positiivinen asenne ja ideoiden avoin jakaminen.
- Innokkuus
- Tavata ihmisiä muilta alueilta ja kuulla heidän tekemisistään
- Mökkiläiset - kyläläiset yhteistyö on parantunut merkittävästi
- Hankevetäjän tuki ja turva kaikessa
- Aktiivisten kyläläisten osallistuminen, asiantuntijayhteistyö ja kehittävät keskustelut ja pohdinnat. Kyläillat pilottikylien kanssa olivat erinomainen tapa tutustua kyliin ja käydä keskustelua osallistujien kesken.
- On ollut hienoa saada kylätyölle tukea ja julkisuutta hankkeen myötä. Kun kyläasia on noussut julkisuuteen, on ollut helpompi saada tukea myös kunnan toimien suuntaamiselle kyliin, mikä meillä näkyi kuntastrategian uudistustyössä sekä asuntopoliittisen ohjelman laadinnassa. Toivottavasti tämä näkyy myös kyläkoulun säilymisenä!

Mikä ei toiminut?

- Kunnan kapasiteetti ja panostaminen olisi voinut olla aktiivisempi
- Työmaa on valtava
- Emme saaneet tarpeeksi yhteistyötä alkamaan kylällä.
- Korona esti osittain tapaamisia, vaikkakin myös Teams osoittautui toimivaksi ja todisti tavallaan maalla asumisen toimivuutta.

- Etätyöskentely aiheutti omat haasteensa erityisesti loppukeväälle, mutta ei nyt varsinaisesti hankaloittanut. Ei voi erityisesti nimetä mitään asiaa mikä ei olisi toiminut.
- Jatkotyö vaikkapa hankkeen muodossa jäi nyt toteutumatta. Hyvä alku voi jäädä tussahdukseksi, jos ei tukea ja tekijäapua löydy

Aikataulu

Hanke toteutettiin pääosin suunnitellusti. Toteutusaikataulua pidennettiin alkuperäisestä suunnitelmasta. Kumppanuuspöytätyöskentely siirtyi 2022 vuodelle. Verkostomallinen työskentely vaatii useiden organisaatioiden henkilöiden aikataulujen yhteen sovittamista.

Resurssit

Hämeen Kylät ry, Kanta-Hämeen maakunnallinen kyläyhdistys oli hankkeen hakija ja toteuttaja. Yhdistyksen toimintaa johtaa hallitus. Kyläasiamies Elina Leppänen toimi hankkeen työntekijänä tuntikirjanpidon mukaisesti. Leppänen on koulutukseltaan DI /maanmittaus, yhdyskunta- ja maankäytönsuunnittelu sekä lisäkoulutunut tuotekehitystyöhön ja palvelumuotoiluun. Hämeen Kylät ry:n ja hankkeen taloushallinnon hoiti Linnaseutu ry:n talouspäällikkö Kirsi Koskue. Hankkeen ulkoasun suunnittelun, viestintämateriaalit ja taittotyöt hoiti ostopalveluna Henna Pirkonen, Päijänne-Leader ry.

Hämeen Kylät ry järjesti omana toimintanaan 16.10.2021 Uusia asumisratkaisuja kyliin -opintoretken Pirkanmaalle Luopioisten, Rautajärven ja Lastusten kyliin. Retki toimi innostava alkusysäyksenä selvityshankkeelle sekä kylien vapaaehtoisten ja kumppaneiden verkostoitumisalustana.

Pilottikylien vapaaehtoiset, asiantuntijanyrkki, kuntien ja yhteistyökumppaneiden asiantuntijat antoivat myös merkittävästi osaamistaan ja aikaansa hankkeen toteuttamiseen.

Toteutuksen organisaatio

Hankkeen asiantuntijanyrkki toimi hanketyöntekijän tukiryhmänä.

Pilottikylät perustivat kukin vapaaehtoisista kyläaktiiveista koostuvan kylänsä asumisen työryhmän. Kukin pilottikylä nimesi yhteyshenkilön hankkeelle. Kyläaktiivien yhteistapaamisia järjestettiin syyspuolella. Kevät puolella näitä ei tarvittu kumppanuuspöytä työskentelyn vuoksi.

Hankesuunnitelmaa tehtäessä ei osattu huomioida kuntien merkitystä riittävästi. Vuoropuhelu kunkin pilottikylän ja sen kunnan kanssa oli ensiarvoisen tärkeää: maankäyttö-, rakennustarkastus-, viestintä- ja kehittäjäihmisiä osallistui kyläiltoihin, yhteistyöpalaveriin ja myös hankkeen kumppanuuspöytä.

Tasa-arvoinen työskentely kumppanuuspöydässä oli keskeisessä roolissa selvityshankkeessa.

Riskit

Riskit arvioitiin jo etukäteen vähäisiksi ja ne vältettiin. Koronan vuoksi suurin osa tapaamisista

järjestettiin teams-yhteydellä, mikä toisaalta mahdollisti useamman osallistujan.

Kustannukset ja rahoitus

Hankkeen kustannusarvio oli 25 000 euroa ja rahoitus Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta Hämeen ELY-keskukselta 100 %:n tuella. Rahoitus on toteutunut täysmääräisesti.

3 Yhteistyökumppanit

Pilottikylät, niiden toimijat ja kunta

Alvettulan seutu

Alvettulan kyläyhdistys ry/ Reijo Saastamoinen, Alvettulan koulun tuki ry /Pekka Verho
Hauhon MTK
Hämeenlinnan kaupunki kaupunkirakenne, Sosiaali ja terveys /Meikä asuu missä haluu -hanke
Linnan Kehitys Oy

Kalkkinen

Kalkkisten seudun kyläyhdistys ry / Minna Koskinen
Asikkalan kunta tekniset palvelut, maankäyttö ja kaavoitus, kehittäminen

Lepaa ja Tyrvännönniemi

Lepaan koulun vanhempainyhdistys ry / Mari Monto, MLL Tyrvännön yhdistys ry
Suotaalan-Lahdentaan kyläyhdistys ry, Tyrväntö-Seura ry
Hattulan kunta kaavoitus, elinvoima, Leader -kylähanke

Pilpala

Pilpalan kylät ry / Anu Kosonen
Lopen kunta kaavoitus ja maankäyttö, viestintä, kehittäminen

Vähikkälä

Vähikkälän Väljämä ry / Erika Mantere
Janakkalan kunta tekninen toimi, kaavoitus- ja maankäyttö, rakennusvalvonta, maaseutupalvelut, viestintä

Hämeen ELY alueiden käytön asiantuntijat toivat arvokasta asiantuntijanäkemyistä, ideoita toteutukseen sekä tietoa oleellisista toimijoista asiantuntijanyrkissä ja kumppanuuspöydässä.

LAB-ammattikorkeakoulu sitoutui hankkeeseen vahvasti ja on alustavasti lupautunut mahdollisen yhteistyöhankkeen hakijaksi. Yhdistyskuntasuunnittelun yliopettaja Eeva Aarreaara antoi arvokkaan panoksen hankkeen toteutumiseen asiantuntijanyrkissä, sekä myös osallistumalla että pitämällä alustukset kyliin rakentamisesta ja esimerkeistä muualla niin kyläilloissa kuin kumppanuuspöydässä. Liiketalouden lehtori Kirsi Kallioniemi järjesti opinnäytetyöntekijän Hämeen Kylät ry:lle podcast

teemalla. Myös opinnäytetyöntekijä vuokra-asumisen teeman on haussa. Syyskaudelle 2022 on sovittu yhteistyöstä Palvelukokemusta luomassa -kurssin kanssa.

Hämeen ammattikorkeakoulu Lepaan kampuksella /Heikki Peltoniemi on kyläasumisen kehittämiseen liittyen maisemasuunnittelu- ja puutarhaosaamista. Myös alueen rakennuskannassa on potentiaalia uusiin asumisratkaisuihin. Biotalous, kiertotalouden ja kestävä kehityksen mahdollisuuksia ei ehditty selvittämään. Rakennus- ja yhdyskuntatekniikan puolen kanssa neuvottelut eivät edenneet.

Hämeen liitto ja Päijät-Hämeen liitto

Maakuntaliitot auttoivat alussa kontaktien luomisessa ja lopuksi kumppanuuspyödyksen esityksen toimittamisessa kuntien päättäjille.

Hämeen liiton Asumisen Häme -ryhmä oli kiinnostunut kyläasumisen kehittamisestä.

Asumisen potentiaalin kartoitus historiallisissa ympäristöissä Kanta-Hämeessä -hankkeen konseptointikohteiksi on tulossa julkisista rakennuksista mukaan Tyrvännön entinen kunnantalo ja vanhainkoti sekä Vähikkälän koulun yläkerta ja/tai seurantalo. Tyrvännönniemeltä tulee myös yksityinen asuinkiinteistö sekä yleisesti asumisen potentiaalia.

Alueelliset vastuumuseot: Hämeenlinnan kaupunginmuseo ja Lahden museot

toimivat kulttuuriympäristön, erityisesti rakennetun ympäristön ja arkeologisen kulttuuriperinnön asiantuntijana ja antavat myös maksutonta neuvontaa.

Tampereen yliopisto arkkitehtilaitos /Panu Lehtovuori, Anna Koskinen

Ovat toteuttaneet Asumisen Häme -hankkeen konseptointeja sekä Pirkanmaalla Leader-hankkeille ostopalveluna maankäyttöliisiä kyläsuunnitelma kuten Lastunen ja Kuivaspää.

MTK Hauhon paikallisyhdistys on kiinnostunut maanvaihtopilotista ja pitänyt ajan tasalla MTK Hämettä.

Suomen Kylät ry /maaseutu-asumisen asiantuntija Johanna Niilivuo

Maalle muuton edistäminen, valtakunnalliset kampanjat, maalleasumaan.fi -sivusto

Jatkossa muita mahdollisia yhteistyötahoja:

MTK Autiotalat ja hiljaiset kiinteistöt hyötykäyttöön –hanke tekee valtakunnallista verkkoalustaa

<https://www.mtk.fi/-/autiotalat>

Ikaalisten käsi- ja taideteollisuusoppilaitos kouluttaa restaurointialan artesaaneja. sasky.fi

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu kouluttaa restauroinnin artemoneja xamk.fi

Yritykset

Kiinteistövälittäjät

Suunnittelu- ja rakennuspuolen yritykset

Ympäristöministeriö

4 Tulokset ja vaikutukset

Hanke rakensi yhteistyötä kyläyhteisöjen, niiden kuntien, oppilaitosten ja muiden yhteistyötahojen kanssa, päästiin hyvään alkuun ja vauhtiin. Asumisen kehittäminen vaatii kuitenkin pitkäjänteistä työtä. Uusia asumisratkaisuja kyliin –yhteistyö tulee jatkumaan vähintään vuoden 2022 loppuun Hämeen Kylät ry:n koordinoimana. Uusia asumisratkaisuja kyliin – kyläasumisen kumppanuuspöytä kokoontuu tiistai-iltana 27.9.2022 Lepaalla Hattulassa.

Kyläasumisen kumppanuuspöytä kokosi tavoitteet ja ehdotukset, miten uutta asumista kylissä voidaan edistää. Niiden pohjalta on tarkoitus koota kehittämishanke yhteistyössä LAB-ammattikorkeakoulun, Hämeen ammattikorkeakoulun ja Hämeen Kylät ry:n kanssa, kun uusi rahoituskausi käynnistyy.

Hanke synnytti monenlaista toimintaa kyläasumisen ja uusien asumisratkaisujen edistämiseksi:

- Pilpalan asumiskokeiluilla elinvoimaa ja asukkaita. Lopen kunta yhdessä Pilpalan kylät ry:n kanssa on käynnistämässä Leader-EMO:n rahoituksella hankkeen, jonka ideat syntyivät Pilpalan kyläillalla syksyllä 2021. Suunnitelmassa on esimerkiksi minitalokokeilu Pilpalan koulun tontille.
- Tyrvännönniemen kyläsuunnitelma valmistui 11.6.2022. Selvityshanke ja kyläsuunnitelman laatiminen toimivat erinomaisena pohjatyönä Hattulan kunnan käynnistämälle Tyrvännönniemen osayleiskaavatyölle. Kyläyhteisö lähti innolla toteuttamaan suunnitelmaansa.
- Rakennuspaikkojen ja talojen kartoitus sekä markkinointi kylä-kunta yhteistyössä. Janakkalan ja Lopen kunnat lähestyivät kylien maanomistajia, ja näiden kuntien nettisivuille voivat kylien yksityiset maanomistajat ilmoittaa kohteitaan, niin taloja kuin talojen paikkoja
<https://www.janakkala.fi/palvelut/omakotitontit/haja-asutusalueiden-rakennuspaikat/yksityiset-myytavat-rakennuspaikat-ja-talot/>
<https://www.loppi.fi/asuminen-ja-ymparisto/yksityisten-maanomistajien-rakennuspaikkoja/>
- Hämeenlinnan Alvettulassa kyläyhdistys on lähestynyt maanomistajia ja kerää seudun tarjontaa omille nettisivuilleen, kyläyhdistys ja kaupunki myös tuovat esiin kohteita kylteillä ja esittelytaululla. Kohteet on tarkoitus nostaa myös kylän nettisivuille.
- Tyrvännönniemen maanomistalille lähti kirje kyläyhteisöltä ja kunnalta.
- Vähikkälässä kyläkoulun ja seurantalonsa entisiä asuntoja suunnitellaan kylästä kiinnostuneille tilapäisiksi tutustumisasunnoiksi. Tunnelmalliset vanhat rakennukset, kyläkoulu ja seuratalo ovat molemmat toiminnassa. Hämeenlinnan kaupunginmuseon restaurointiasiantuntijan kanssa katselmuksessa kirjattiin suosituksia, kuinka vähällä korjaamisella voitaisiin tilat ottaa käyttöön rakennuksen arvot säilyttäen.
- Lautsian kartanon omistajat suunnittelevat alueen asumiskäytön lisäämistä.
- Kalkkisissa Humalon kaava-alueen tonteilta kunta raivaa pusikoita ja kyläyhdistys pystyttää tonttikylttejä maastoon. Opinnäytetyöntekijä on haussa.
- Pilottikyliin on tullut kyselyitä tonteista ja taloista, myös kyläkoulusta ollaan oltu kiinnostuneita.
- Kyläpodcast maalla asumisen ja muuton teemalla.
LAB-ammattikorkeakoulusta tulossa Hämeen Kylät ry:lle opinnäytetyönä sisältökonsepti kuusiosaiselle podcast-sarjalle. Avoimet Kylät -päivänä 11.6.2022 julkaistiin ensimmäinen jakso, joka painottuu lähiruokaan ja omavaraisuuspyrkimyksiin.
<https://www.youtube.com/watch?v=QJWaga0JKVI>
- Muuta kylällemme & tutustu meihin kesätahtumissa 2022
Hanke toteutti pilottikylille kesäksi 2022 julisteet & flyerit, jotka kehottavat maalle muutosta kiinnostuneita tutustumaan paikallisiin ja elämään kylässä.

- Kurssiyhteistyö pilottikyliä vetovoimatekijöistä ja näkyvyydestä. LAB-ammattikorkeakoulun Palvelukokemusta luomassa -kurssin opiskelijat perehtyvät syksyllä 2022 pilottikyliä vetovoimatekijöihin ja näkyvyyteen nuorten aikuisten silmin.
- Oppilaitosyhteistyö HAMK & LAB-ammattikorkeakoulujen tarkentuu loppuvuodesta. Esim. yhdyskunta- ja maisemasuunnittelu, liiketalous, kestävä kehitys, biotalous. Tavoitteena on LAB-ammattikorkeakoulun, Hämeen ammattikorkeakoulun ja Hämeen Kylät ry:n kanssa myös hankerahoituksella viedä osaa kumppanuuspöydän ehdotuksista eteenpäin pilottikylillä ja laajemminkin.
- Opinnäytetyöntekijä haussa Vuokra-asumisen esteiden voittamiseksi. Hämeen Kylät ry etsii opinnäytetyöntekijää selvittämään vuokra-asumisen esteitä maaseudulla. Haussa LAB-ammattikorkeakoululla.
- Hämeen liiton kartoitus Asumisen potentiaali historiallisissa kohteissa Kanta-Hämessä-hankkeessa asumattomista kiinteistöistä. Pilottikyliä kohteita esitettiin mukaan ja on tulossa konseptointikohteiksi Tyrvännön niemeltä ja Vähikkälästä.

5 Esitykset jatkotoimenpiteiksi

Kyläasumisen kumppanuuspöydän esitys, joka sisältää tavoitteet ja ehdotukset uusien asumisratkaisujen edistämiseksi sekä kuvaukset pilottikylistä ja niiden erityiskohteista löytyy täältä <https://www.hameenkylat.fi/uusia-asumisratkaisuja-kyliin/>

Hämeen Kylät ry jatkaa yhteistyötä pilottikyliä, niiden kuntien ja kumppaneiden kanssa vuoden loppuun. Tavoitteena on saada rahoitus LAB-ammattikorkeakoulun, Hämeen ammattikorkeakoulun ja Hämeen Kylät ry:n kanssa niin, että osaa kumppanuuspöydän ehdotuksista saadaan eteenpäin pilottikylillä.

Uusia asumisratkaisuja kyliin – Kyläasumisen kumppanuuspöytä kokoontuu tiistai-iltana 27.9.2022 Lepaalla Hattulassa.

Seminaari / webinaari Uusia asumisratkaisuja kyliin – järjestetään myöhemmin syksyllä hankkeen tuloksista ja esimerkeistä.

Kuntien suhtautuminen pilottikyliin on ollut yhteistyö- ja ratkaisuhakuista, tätä mahdollistavaa asennetta ja käytännön toimia kunnilta tarvitaan jatkossakin.

Kiinteistönomistajat ovat ratkaisevassa asemassa, lähtevätkö he tarjoamaan rakennuspaikkoja, -maata tai vajaakäyttöisiin rakennuksiin käyttöä.

Manner-Suomen maaseutuohjelman viralliset seurantatiedot: Hankkeen myötävaikutuksella on syntynyt uusia palveluita, tuotteita tai menetelmiä? Uusia menetelmiä on syntynyt:

- Kyläasumisen kumppanuuspöytä menetelmänä keräsi uusien asumisratkaisujen kehittämisestä kiinnostuneet eri toimijat yhteiseen tasavertaiseen työskentelyyn.

- Kyläsuunnitelman laatiminen osayleiskaavatyön käynnistymisvaiheessa alueelle kerää paikalliset tarpeet ja tekemisen meiningin ja muokkaa asenteita yleiskaavatyön pohjaksi.
- Paikallislähtöinen yhteiskehittäminen asumisen edistämiseksi kyläyhteisön asumisenryhmän, kunnan ja muiden asiantuntijoiden kanssa lähti liikkeelle ja synnyttänyt käytännön toimia kaikissa pilottikylissä ja niiden kunnissa.

Tuulos 19.9.2022

Mikko Pietilä
puheenjohtaja
Hämeen Kylät ry

Elina Leppänen
kyläasiamies, sihteeri

OSALLISTUJAPALAUTETTA

"Olemme saaneet paljon kyselyitä tonteista ja koulusta ollaan oltu kiinnostuneita."
pilottikylän vapaaehtoinen

"Jatkotyö vaikkapa hankkeen muodossa jäi nyt toteutumatta."
pilottikylän vapaaehtoinen

"Hanke toi hyvin esiin kyläalueiden erilaiset ja vähän sekavatkin suunnittelutilanteet kaavoituksen näkökulmasta, ja toisaalta kuntien resurssipulan mieltä kylien asumisen kehittämistä"
oppilaitoksen edustaja

... selkeäsuuntainen jatko tälle hienojen alkusyöttöjen avaukselle. Konkreettinen apu tekemiseen on ollut upea juttu, sitä lisää. Kun monessa paikassa on yhteiset askareet, niin on hölmöä, että kaikki erikseen tekevät samat hommat tykönään."
pilottikylän yhteyshenkilö

LIITE Uusia asumisratkaisuja kyliin -hanke mediassa

21.7.2022 Janakkalan Sanomat
Vähikkälässä remontoidaan tyhjillään olevia taloja asumiskuntoon

1/2022 Tyrni, Tyrvännönniemen asukaslehti
Tyrvännönniemen alueella tapahtuu

14.6.2022 hattulaan.fi
TYRVÄNNÖNNIEMI: Kyläsuunnitelman keskiössä koulu ja naapuriapu
<https://hattulaan.fi/uutiset/ihmiset/tyrvannonniemi-kylasuunnitelman-keskiossa-koulu-ja-naapuriapu/>

11.6.2022 podcast
Hämeen kylillä - Jakso 1 - Villiä ja kasvatettua lähiruokaa
<https://www.youtube.com/watch?v=QJWagaQJKVI&t=4s>

11.6.2022 Hämeenlinnan Kaupunki uutiset
Kumppanuuspöydissä mietittiin kylille uusia asumisratkaisuja

9.6. Keski-Häme
Lautsian kartanon neliöissä riittää tilaa vaikka muillekin

8.6.2022 Hämeenlinnan Kaupunki uutiset
Lepaan uuden kyläsuunnitelman keskiössä koulu ja naapuriapu

7.6. Yle Häme
Kati Turtolan radiohaastattelu Uusia asumisratkaisuja kyliin aikaansaannoksista sekä Avoimet Kylät -päivästä, haastateltavana Elina Leppänen.

6.6. hattulaan.fi
Tyrvännönniemen kyläsuunnitelmaa esitellään lauantaina
<https://hattulaan.fi/uutiset/tapahtumat/tyrvannonniemen-kylasuunnitelma-esitellaan-lauantaina/>

31.5.2022 hattulaan.fi
Kyliä uudet asumisratkaisut etenevät myös Hattulassa
<https://hattulaan.fi/uutiset/kylien-uudet-asumisratkaisut-etenevat-myos-hattulassa/>

1.6.2022 Aamuposti viikkouutiset
Uusia asumisratkaisuja kyliin

24.5.2022 hattulaan.fi
Lepaa ja Tyrvännönniemi toivottavat jokaisen tervetulleeksi!
<https://hattulaan.fi/uutiset/lepaa-ja-tyrvannonniemi-toivottavat-jokaisen-tervetulleeksi/>

Loppi tutuksi 2022
Kylissä on vetoa – Pilpalan seudulla etsitään asumispaikkoja tulijoille

6.5.2022 Asikkalan kesäposti 2022
Kalkkinen etsii taloja ja asuntoja muuttajille

1.4.2022 hattulaan.fi
Kyläsuunnittelu pohjustaa osayleiskaavatyötä Tyrvännönniemellä
<https://hattulaan.fi/uutiset/kylasuunnittelu-pohjustaa-osayleiskaavatyota-tyrvannonniemella/>

27.1.2022 Keski-Häme

Maalla asuminen on nosteessa

<https://www.keski-hame.fi/paikalliset/4461968>

23.1.2022 Pilkkeitä Pilpalasta

Kehitteillä uutta yhteisöllisyyttä (Uusia asumisratkaisuja)

<https://pilkkeitapilpalasta.blogspot.com/2022/01/hortaa.html>

4.11. Hattulaan.fi

Lepaan kyläilta veti tuvan täyteen ihmisiä viinitilalle

<https://hattulaan.fi/uutiset/tapahtumat/lepaan-kylailta-veti-tuvan-tayteen-ihmisia-viinitilalle/>

4.11. Hattulaan.fi

<https://hattulaan.fi/uutiset/tapahtumat/lepaalla-pohditaan-tanaan-keinoja-uusien-asukkaiden-saamiseksi-kylalle/>

28.10.2021 Keski-Häme

Uudet asukkaat ja lähipalvelut tärkeitä.

<https://www.keski-hame.fi/paikalliset/4343443>

4.10. YLE Häme

Radio ja Alueuutiset / Kati Turtola haastatteli Uusia asumisratkaisuja kyliin -hankkeesta Elina Leppästä

<https://areena.yle.fi/1-50626352>

1.10.2021 Keski-Häme

Alvettula pääsi pilottikyläksi

<https://www.keski-hame.fi/paikalliset/4313591>

30.9.2021 Päijänteen lehti

Kalkkinen pilottikyläksi

29.9.2021 Päijät-Häme

Uusia asumisratkaisuja kyliin – Kalkkinen valittu pilottikyläksi

24.9. Janakkalan Sanomat

Vähikkälä sai pilottikylän tittelin ja nyt sinne aletaan suunnitella uusia asumismahdollisuuksia – ”Vähikkälään on muuttohalukkuutta, ja se oli yksi peruste arvioinnissa”

<https://www.janakkalansanomat.fi/uutiset/art-2000008286120.html>

23.9. Hattulaan.fi

Lepaa ja Tyrvännönniemi ovat kylien asumisratkaisujen pilottien joukossa

<https://hattulaan.fi/uutiset/lepaa-ja-tyrvannon-niemi-ovat-kylien-asumisratkaisujen-pilottien-joukossa/>

23.9 Lammille

Alvettulan seutu valittiin asumisratkaisujen pilottialueeksi.

<https://lammille.fi/uutiset/kylilta/alvettulan-seutu-valittiin-asumisratkaisujen-pilottialueeksi/>

18.8. Seutuneluset

Uusia asumisratkaisuja kyliin -pilottikylä etsitään

16.8. Janakkalan Sanomat

Löytyisikö Janakkalasta pilottikylää? ”Peräänkuulutamme rohkeita kyläyhteisöjä edelläkävijöiksi”

<https://www.janakkalansanomat.fi/uutiset/art-2000008191437.html>

15.8.2021 Hämeen Sanomat

Kanta-Hämeestä etsitään pilottikylä

13.8.2021 Lammille

Maaseutu asumisen pilottikylät haussa

<https://lammille.fi/uutiset/kylilta/maaseutuasumisen-pilottikylat-haussa/>